

De la stînga la dreapta . Emil Botta (Banu), Natașa Alexandra (Elencu), Cella Dima (Yvonne)

diere, și a descoperit în inșeși datele textului justificarea prăbușirii ei.

După și alături de *Oameni care tac*, noua premieră a Naționalului a adus în repertoriul teatrului alt spectacol de prestigiu artistic și eficiență educativă, valorificînd opera unui scriitor

care și-a asumat dificila dar nobila misiune de a fi un cronicar al marilor ani ai Eliberării și un creator scenic al oamenilor care au făurit și făuresc istoria acestor ani.

Mira Iosif

TEATRUL „LUCIA STURDZA BULANDRA“ „COPIII SOARELUI“ de Maxim Gorki

Premiera : 7 ianuarie 1962. Regia : Liviu Ciulei și Lucian Pintilie. Decoruri : Paul Bortnovski. Costume : Valentina Barbu. Distribuția : Liviu Ciulei (Protasov) ; Clody Bertola (Liza) ; Gina Petrini (Elena) ; Victor Rebenigiu (Vaghin) ; Gh. Oancea (Cepurnoi) ; Ana Negreanu (Melania) ; N. Ștefănescu (Nazar Avdeveci) ; Vasile Florescu (Mișa) ; Mircea Bașta (Egor) ; Ioana Cocca (Avdotia) ; Dorin Dron (Iakov Troșin) ; Aurora Șotropa (Antonovna) ; Rodica Tapalagă (Fima) ; Doina Mavrodin (Lușa) ; Gh. Iorgulescu (Roman) ; Gh. Petreanu (Doctorul).

Cînd recitești astăzi opera lui Gorki, înțelegi o dată mai mult că te afli în preajma unei inimi generoase, ale cărei vibrații timpul ni le va transmite mereu cu aceeași emoție. Fapte, idei, oameni sînt văzuți și judecați prin perspectiva acestei inimi, din care nu este exclusă nici una din experien-

țele decisive ale vieții și care, dacă e grea de toată durerea lumii, e aprinsă de toate speranțele ei. Gorki aduce în creația lui o profundă pasiune de a înțelege condiția milioaneilor de oameni oprimați. Gorki exprimă în creația lui răscolitoarea nevoie a umanității de a lupta împotriva întune-

ricului și exploatării. Este sensul existenței sale de om și de scriitor. El nu cunoaște alt imperativ decât acela al inimii sale fierbinți și altă chemare decât a conștiinței sale clarvăzătoare. De aceea, în piesele lui este ceva a-prig, ca în luptele pe viață și pe moarte, un accent patetic, vital; de aceea, în piesele sale simți prezența unui suflet de om care somează, care acuză și care revendică un alt destin.

În *Copiii soarelui*, trăsăturile specifice operei gorkiene se afirmă, firește, cu mai puțină forță decât în operele sale ulterioare, dar piesa poartă pecetea inimitabilă a marelui scriitor, care socotea că lumina solară trebuie să inunde și să scalde existența acestor făpturi mărețe prin creație, prin suferință, prin luptă, care sînt oamenii.

Acțiunea piesei se petrece la începutul secolului, într-o lume înăbușitoare, în care, alături de ființe ținute în abrutizare morală și mizerie

fizică, se zbat dezorientați o seamă de intelectuali, torturați de întrebări, chinuți de setea de mai bine, dar împiedicați în avânturile lor nobile de lanțurile și de capcanele unor concepții retrograde, ce s-au infiltrat adînc în conștiințele lor. Pe toți eroii săi, aflați desigur fiecare la alt stadiu de înțelegere a lumii, Gorki îi urmărește, făcîndu-i să se întilnească, cel puțin în aspirații, sub cupola unui univers de armonie și frumusețe.

Ar fi greșit să se vadă în *Copiii soarelui* doar o dramă a intelectualei. Și aceasta nu numai fiindcă în piesă apar clase sociale foarte diverse (muncitori, reprezentanți ai burgheziei în ascensiune, elemente declasate), dar fiindcă piesa pune problema sensului existenței, a viitorului, a celui mai sigur drum spre bucurie. De altfel, atracția și interesul pe care intelectuali le suscită în rîndul celorlalte personaje sînt legate de faptul că eroii

De la stînga la dreapta : Gina Petrini (Elena), Victor Rebengiuc (Vaghin), Liviu Ciulei (Protasov)

piesei asociază (și după cum se va vedea, în mod greșit) pe acești intelectuali de descoperirea unei căi care să-i poarte dincolo de barierele și de grațiile societății burgheze, spre o lume animată de un ideal superior, luminată de rațiune, întemeiată pe o largă solidaritate umană.

În *Copiii soarelui*, personaje izolate de fapt unele de celelalte caută o comuniune și se zbat pentru a afla o soluție de viață întocmită pe cunoașterea cauzelor adânci ale injustiției și răului, năzuind la o transformare radicală a societății. Și toate personajele acestei piese, care se cheamă unele pe celelalte, fără să-și răspundă, privindu-se și descoperindu-se reciproc, ne dau o imagine despre virtuțile unei lumi ce-și caută o țință și mijloacele de luptă într-un moment istoric de febrilitate intelectuală și de frământare sufletească anunțând o nouă și superioară orînduire socială.

Sînt nenumărate idei în piesă. Dezacordul între adevărata fericire și fe-

Gh. Oancea (Cepurnoi) și Clody Bertola (Liza)

ricirea mic-burgheză ar fi una dintre ele. Caracterul sterp al oricărei activități neanimată de un ideal superior ar fi alta. Tragicomediile născute din dorința de a fi mai bun și din tendința de a trăi bine, independent de ceea ce se petrece în jur, ar fi al treilea gând mare al piesei. În fine, din piesă se desprinde și ideea că în societatea împărțită în clase antagonice trăiesc practic două lumi, cu valori foarte deosebite, cu drame și preocupări foarte diferite, izolate una de cealaltă printr-un conflict fundamental, care, la o oră a istoriei, va izbucni violent.

Dar să vedem cine sînt eroii piesei.

Pavel Feodorovici Protasov este un înzestrat om de știință, absolut ferecat în universul preocupărilor sale, de un egoism inconștient desigur, dar nu mai puțin feroc. O înaltă minte de cărturar dezmiardă cele mai frumoase gânduri cu privire la umanitate, dar e cum nu se poate mai sterp pe dinăuntru. Un savant însuflețit sincer de credința în măreția omului, căreia îi închină teoretic toată munca sa, trece orb prin viață, practic insensibil la suferințele celor infomețați și împilați. Ceea ce este extraordinar de constatat la Protasov, ceea ce face eșecul lui și mai dramatic este că — teoretic — el îndrăgește profund umanitatea și deplînge condiția ei în societatea în care o ființă este îndepărtată de cealaltă prin sălbăcia egoismului.

Elena, soția sa, fermecată de personalitatea lui Protasov, caută prin el un înțeles existenței, un adevăr căruia să i se dedice și-și cheltuiește viața fără ca pasiunea ei să-și afle obiectul. Bunătatea și inteligența Elenei se irosesc alături de un om prea absorbit de sine ca să se poată dărui cuiva. Descurajată în elanurile ei, Elena va căuta să recucerească sensul înalt și pur al vieții prin pictorul Vaghin. Dar Vaghin este, la rîndul lui, o ființă străină de ceilalți, interesat doar de arta sa.

Pe Melania, Protasov o atrage și o seduce, căci ea nădăjduiește ca în preajma acestui savant, căruia ar voi să-i dăruiască totul, să răscoală o existență mincată de vicii morale, eliberîndu-se în sentimentul fericit al unei valori morale recîștigate. Dar Protasov o va dezamăgi și pe Melania.

Liza — sora lui Protasov — sesizează indistinct, confuz, poziția absurdă pe care s-a situat acesta. „N-are parte de viață personală acela care n-are

puterea să considere toată viața de pe lume drept viața lui proprie", spune ea la un moment dat și replica e mai mult decât un avertisment, e o sentință. De altfel, personajul acesta, în sufletul căruia se duce o teribilă luptă a aparențelor cu realitatea, a erorii cu adevărul, a mizantropiei cu speranța, ilustrează clar urmările unei existențe înstrăinate de tot ceea ce e viu și adevărat în lume. Cumplit de nedumerită de prăpastia care desparte cuvintele lui Protasov de realitate, Liza va sfîrși cu mintea întunecată, ca o întruchipare tragică a dezacordului dintre fan-teziile armonioase ale lui Pavel Protasov și „viața așa cum este”, îngrozită de drumul fără de întoarcere pe făgașul căruia a intrat lumea ei.

Cel care o cheamă pe Liza să trăiască în concret, în adevăr, este modestul medic Boris Nikolaevici Cepurnoi, o ființă condusă de o mare și reală dragoste pentru cei din jur. Boris Nikolaevici este un erou tipic gorkian, decis să spună adevărul așa cum îl simte și care are neistovite resurse de generozitate. Omul acesta, care înțelege că Protasov nu trăiește decât pentru știința lui, că cei care îl înconjoară pe Protasov sînt sau hrăpăreți, sau stupizi, sau neputincioși (ca Liza, „care poartă o tragedie în suflet”), a încercat mereu de-a lungul existenței sale „să fie bun”. Obosit să mai lupte împotriva tuturor, Boris Nikolaevici încheie prin a se sinucide.

S-ar părea că pricina imediată a acestui act ar fi discuția jignitoare cu Vaghin, care într-un sens e frate bun cu Protasov („Ce-mi pasă mie de oameni. Eu vreau să cînt în gura mare cîntecul meu de unul singur și numai pentru mine“... „Sînt foarte plictisitori oamenii care suferă pentru toată lumea...“), dar rațiunea sinuciderii sale e, evident, mai profundă. Prin moartea sa, Boris Nikolaevici face ca viața să pătrundă dintr-o dată în lumea lui Protasov, lăsînd toate gîndurile ei vraște, toate refugiile ei descoperite, acuzînd-o și condamnînd-o.

Un personaj extrem de interesant în piesa lui Gorki este lăcătușul Egor, în care se îmbină o arzătoare dorință de demnitate, cu izbucniri de brutalitate. Egor e o forță primară, umilită, dar capabilă — în ceasul luminării ei — de multă energie morală și de putere de luptă împotriva orînduirii țariste. El se desprinde din cea mai arzătoare actualitate a celui moment social.

Conflictul piesei este anunțat de Gorki într-una din primele pagini, atunci cînd bătrîna dădacă Antonovna îi cere lui Protasov să intervină activ în viață, iar acesta îi replică: „Hai, bătrîno, mai lasă-mă în pace. Dacă aș pune la inimă tot ce spui ziua întreagă, ar trebui să umblu după toți oamenii și să le zic ce se cade și ce nu se cade. Pricepe că asta nu-i treaba mea“. Nu! — spune Gorki prin întreaga sa piesă: intelectualul nu se poate demite din funcția de om. Nimeni și nimic nu-i poate da o dispensă de a trăi laolaltă cu ceilalți împărțind durerile, preocupările și bucuriile generale. Un savant, un artist pot realiza lucruri excepționale, dar dacă ei ignorează umanitatea, acest lucru se va răzbuna mai devreme sau mai tîrziu, întorcîndu-se împotriva lor.

Copiii soarelui este una din acele opere ale lui Gorki care stau cel mai mult sub influența lui Cehov. *Copiii soarelui* este, în același timp, o piesă în care începe să se distingă clar ceea ce-l va despărți pe Gorki de Cehov. Regăsim în această piesă una din ideile scumpe lui Cehov, și anume convingerea că inerția, plictisul, oboseala, zădărnicia unor existențe decurg din refuzul de a trăi cu adevărat viața, escamotînd dificultățile și răspunderile ei. Regăsim, de asemenea, în piesa lui Gorki speranța într-o lume a creației și a culturii, în care ființa umană va face acordul cu vocația ei, împlinindu-se într-o muncă liberă și demnă. Dar dacă Cehov lasă să cadă accentul în operele sale asupra nepuținței eroilor săi de a se smulge din propria lor toropeală și urmărește cu regret, dar și cu înțelegere, treptata lor pustiire lăuntrică, de-a lungul unor zile în care se amestecă nostalgii neconsumate și înfrîngeri consimțite, Gorki își privește personajele fără nici un fel de complicitate și uneori polemizează deschis cu ele. Autorul *Dușmanilor* e atras, mai cu seamă, de procesul social obiectiv, de conflictele ireconciliabile dintre clase.

Armătura de fapte mărunte, de incidente cotidiene, care susține edificiul pieselor cehoviene, o vom afla și la Gorki. Sentimentul că scena nu este decât sediul unei drame care a început cu mult înainte de ridicarea cortinei și va continua și după încheierea piesei, ni-l comunică, pe urmele lui Cehov, și opera dramatică a lui Gorki. Dar Gorki nu are cea oroare tem-

De la stînga la dreapta : Mircea Bașta (Egor), Liviu Ciulei (Protasov), Gina Petriai (Elena), Clody Bertola (Liza), Victor Rebengiu (Vaghin), Gh. Iorgulescu (Roman)

peramentală a lui Cehov pentru orice exces de atitudine și de expresie, ci, dimpotrivă, reacțiile sale sînt fulmîntante și categorice. El este, în primul rînd, un scriitor al ciocnirilor violente între poziții adverse de gîndire și se definește prin încrederea absolută pe care o are în masele oprimăte, în forța lor socială, în frumusețea lor etică, pe care le vor degaja într-o zi sub forma unei explozii de lumină și de bucurie. Gorki este aproape de aceste mase, cărora li se dăruiește integral.

Realizatorii spectacolului de la Teatrul Municipal (regia : Liviu Ciulei și L. Pintilie) au înțeles similitudinile dintre piesa lui Gorki și opera cehoviană, și de aici vin numeroase din însușirile acestui spectacol plin de interes și, în cea mai mare parte, bine conturat.

Neajunsurile spectacolului tîn, după părerea noastră, de faptul că regia a stăruit totuși prea puțin asupra ceea ce e specific gorkian și că vigoarea marelui scriitor răzbate insuficient de-a lungul scenelor și prin mijlocirea interpreților, care ar fi trebuit s-o exprime în mod special.

Dincolo de această rezervă, trebuie să spunem din capul locului, și spre

onoarea regiei, că spectacolul transmite foarte mult din tumultul de probleme ale piesei, fără să rezume și fără să simplifice. Spectacolul a evitat să facă din *Copiii soarelui* o piesă în care într-o scenă un personaj se pronunță pentru o atitudine în viață, în altă scenă un alt personaj o combate, urmate de o scenă în care pozițiile se ciocnesc, după care dezno-dămîntul vine ca o concluzie. Nu avem de-a face cu o construcție silogistică, avem de-a face cu o amplă dezbateră de idei, care a dobîndit bogăție și claritate prin studiul caracterelor și împrejurărilor în care acestea se înfruntă.

Interpretul lui Protasov este Liviu Ciulei. El este un creator care nu se poate limita la munca „sedentară” a unui actor prob, fără inițiativă și fără fantezie. Așa cum ne-am așteptat, el a creat un Protasov plin de originalitate și care marchează în cariera sa o reală victorie actricească. În interpretarea lui Ciulei, Protasov se definește mai puțin prin ceea ce spune, cît prin ceea ce face. El are egoismul inocent și cruzimea „pură”. De aceea, imnurile închinăte de Protasov umanității sună în gura interpretului ca o frumoasă, gratuită și ineficientă reto-

rică, ce se sfârșește prin a acuza un vid sufletesc. Tot ceea ce se întâmplă în piesă ar trebui să-l poarte pe eroul lui Gorki la întâlnirea cu el însuși, dar Protasov — în interpretarea lui Liviu Ciulei — e cu desăvârșire impermeabil și semîn, iar artistul subliniază cu multă finețe cât e de vinovată această „candoaie” morală a lui Protasov. Să reamintim în acest sens un singur moment din șirul atîtor momente excelente: scena în care Protasov află de durerea lui Egor, a cărui soție s-a îmbolnăvit grav, și asociază durerea lăcătușului de suferința pe care și el a încercat-o în aceeași zi, constatînd că i s-a spart o eprubetă.

Regretăm numai că adesea Protasov ne apare ca un savant distrat și ridicol, practic lipsit de acel farmec care să justifice afecțiunea Elenei, a Melaniei și a Lizei pentru el.

În rolul lui Boris Nikolaevici, tînărul actor Gh. Oancea se impune ca un interpret sensibil, dotat cu remarcabile însușiri. El a redat cu măsură și pondere trăsăturile unei inimi însetate de fericire, spasmele singurătății morale, impulsul de a răspunde printr-o hotărîre definitivă atîtor decepții. Totul se temperează în interpretarea lui Oancea, care nu are nici excese, nici depresii, ci un fel de egalitate sobră, nu lipsită de o discretă mîndrie, și care este semnul distinctiv al personajului.

Foarte bine și-a înțeles rolul Elena Negreanu (Melania), care a arătat că sufletul acestui personaj, expus celor mai adînci căderi în prăpastia cupidității și a egoismului, dar capabil să se apropie măcar pentru o clipă de sensul înalt și curat al vieții, este terenul unei lupte între frumos și mirșav, cu victorii și înfrîngeri succesive ale acestor tendințe potrivnice.

Demnitate, cinste, delicatețe, generozitate sînt atributele cu care a investit-o Gina Petriș pe Elena, eroina care încearcă zadarnic să realizeze un vis de fericire și adevăr. Interpreta a insinuat cu o artă matură simțămîntul vieților iremediabil sfîrșite, tristețea destinelor neîmplinite.

Ne-a plăcut de asemenea V. Rebenjiuc în rolul pictorului Vaghin, pentru că a știut să arate ceea ce e comun cu Protasov în personajul său. Totuși, Vaghin trece prin scenă prea șters, într-o umbră care-i ascunde destule din trăsăturile menite să evidențieze o concepție destul de înopoiată și primedioasă. În interpretarea acestui personaj, ca și a altora, se manifestă

aceea lipsă a regiei de care vorbeam. Nu răzbate culoarea aprinsă pe care o au în piesele gorkiene simțămîntele și ideile, nici faptul că autorul e într-un dezacord vădit cu viziunea lui Vaghin despre artă.

Pe Liza a jucat-o Clody Bertola, aceea actriță atît de dotată și pe care am aplaudat-o emoționați în repetate rînduri, copleșiți de capacitatea ei de a lumina cu poezie și îngîndurare secretul unui personaj. De data aceasta însă, ea nu a mai evoluat, cu arta cu care ne obișnuise, pe horțarul incert între dezlănțuire și sobrietate. Interpreta trebuia să ne trezească un acut sentiment de încredere în ceea ce vestește Liza și un grav sentiment de durere pentru destinul personajului, realizînd drama unei ființe care are o atitudine ocilată în fața vieții, cu elanuri rețezate, cu o ostilitate neclară și totuși prezentă față de ideile lui Protasov, cu o spaimă inițială pentru catastrofa ce o pîndeste. În spectacol, Liza nu e un personaj gorkian, și nu știm de ce regia a accentuat latura stranie a personajului.

Greșit îndrumat nă s-a părut și interpretul lui Egor (Mircea Bașta), căci acesta, în loc să ne arate — așa cum a vrut Gorki — îmbinarea de brutalitate cu foame după o viață mai bună a eroului, l-a prezentat ca pe o ființă pentru totdeauna exclusă de la înțelegerea vieții. Egor este însă nu numai o ființă primară, în el există acea fecunditate morală care-i dă puterea să se regenereze și să se ridice la lumină. Nu putem uita că umiliții și exploatații au găsit în Gorki vocea lor cea mai elocventă.

În Fima, Rodica Tapalagă a descoperit în nuanțat umor corupția travestită în ingenuitate, rapacitatea tănuită sub inocență, subliniind că sufletul acestei fete e un viespar de porniri josnice, pe care șăgălnicia îl maschează poate cu farmec și în nici un caz nu-l iartă. Nae Ștefănescu (în Nazar Avdeevici), V. Florescu (în Mișa), Ioana Cocea (în Avdotia), Dorin Dron (în Iakov Troșin) au creat cu talent o diversitate de tipuri care se păstrează distinct în memorie, legate mult timp încă de sugestivul decor (realizator, Paul Bortnovski) în care au evoluat și care a proiectat aspirațiile eroilor pe un fundal de poezie, comunicînd în același timp atmosfera de opresiune socială.

B. Elvin